

AFSPORET

Ødipus Camp

Dennis Potter og Nicolas Roeg's Afsporet forener en personlig drejning af Ødipustragedien med campet 80'er-komedi

Et skravl af en ung læderjakke-misfit, helt alene på vejen gennem en skov. Fortvivlet råber han 'Moar!'

Her starter manuskriptforfatteren Dennis Potter og instruktøren Nicolas Roegs *Afsporet* (Track 29). Igennem hele filmen udfoldes dette billede, denne længsel efter den forsvundne 'moar', og den traumatiske barndoms uafkastelighed. Da filmen til slut igen er tilbage hos den ensomme moderløse i skoven, har den gennemrejst en fantastisk og uforudsigelig filmfantasi.

Først og fremmest har *Afsporet* sprunget fra denne pjusket sårbare fyrs bevidsthed over i en lige så fortvivlet og ensom moders savn af sit barn. Hermed foretager *Afsporet* ikke bare et overrumplende synsvinkelskift, den viser også Ødipus-tragedien i en ny fortolkning. Denne klassiske tragedie fortælles her ikke som sønnens fantasi om faderdrab og overtagelse af faderens plads med moderen, men i stedet som en fantasi i moderen. Den fortælles som den forladte mors længsel efter at blive elsket og savnet – Ødipustragedien som moderens savn af savnet.

af Christian Jungersen

Prolog

Den unge mand, Martin (Gary Oldman), hitchhiker ud af skoven og ankommer til en sovende amerikansk sydstatsby. Selv er han i udsøgt grad brite – londoner. Dennis Potters kultiverede aristokratreplikker falder forbløffende godt i munden på denne unge outcast. Det lykkes for Gary Oldman at forene tilsyneladende modsætninger mellem affekterede replikker og forhutlet ydre til en karakter med sin egen besynderlige charme. Man forstår hans ensomhed blandt de uforstående, sprogfattige amerikanere, som han ufrivilligt støder fra sig ved sin kantede facon.

Allerede her fortsætter Dennis Potter et af de spor, han påbegyndte i *Dreamchild*: en udforskning af – og satirisk udlevering af – modsætninger mellem britisk europæisk kultur og amerikansk kultur. Og som i *Dreamchild* giver denne nu videreudviklede modstilling anledning til stor humor.

Martin finder endelig sin mor, Linda Henry (Theresa Russell). Hun er ung, sidst i trediverne, og bortadopteret ham efter en voldtægt, da hun var 15. Nu lever hun i et alt for forudsigeligt og indholdsløst ægteskab med den ældre læge Dr. Henry Henry (Christopher Lloyd). Hun ønsker desperat at få et barn, hvad hendes mand ikke vil tillade, så hun keder sig, hun drikker stive sjusser – og så fantaserer hun. Hendes mand Henry Henry er på sin side lige så provokerende fraværende og kedsommeligt, som hans navn antyder. Han undgår samvær og samtale med sin kone, som han tilsyneladende gladeligt ville bytte væk for et enkelt nyt lokomotiv til den kolossale og overdådigt detaljerede modeljernbane, han har indrettet i villæns førstesal. Også han hænger altså fast i barndommens hængedynd, ikke kun i sin opslugende modelbyggerinteresse, men dertil også i sine seksuelle udskjelsetelser med Nurse Stein (Sandra Bernhard), som velvilligt giver ham smæk i numsen.

Sådan er brikkerne stillet op til det komiske kulturmøde: USA/Europa, og

sådan er de stillet op til det uhyggelige familiedrama: 'Ødipus 1987'.

Konflikt

Martin møder Linda, de trænger længe og længere ind på livet af hinanden, mens muligheden anes af, at han kan være et produkt af hendes ulykkelige og fordrukne fantasi. Først halvvejs i filmen får man syn for sagen: på et cafeteria midt i en snak mellem de to spørger en tjener, om det var til ham, Linda talte. Han undrer sig, da hun svarer nej. Og endelig ser man med tjeneren hende, som hun sidder alene og taler med sig selv. Det kommer overrumpende, og stadig er det ikke til at sige, hvad der er fantasi, og hvad der er virkelighed. Alt holdes svævende til det sidste – og netop særligt markeret dobbelttydigt til sidst – i dette underlige blandingsunivers, der er Dennis Potters specialitet.

Potters manuskript er uvanligt komplekst i sin sløring af virkeligheden bag fantasierne og i den roegianske krydsklipning. Men et større problem for instruktøren må det have været at forsone dobbeltheden af på den ene side indlevet psykodrama og på den anden side satire over det amerikanske sydstatsliv.

Vesentlige komiske ingredienser er den infantilitet, der præger alle de centrale karakterer – især i deres sexliv. Og dertil den udleverende og overdrevne amerikanske 'dårlige smag'. De to englændere Roeg og Potter svælger legende og drillende i et stiliseret lilleby-USA, som man samtidig fornemmer, de er stærkt fascinerede af. I Roegs instruktion udnyttes de groteske humoristiske muligheder, der ligger heri, i høj grad. Samtidig er den indlevede forståelse for filmens ulykkelige skæbner – især for moderskikkelsen – helt central i filmens idé.

T.v. Theresa Russell
og Gary Oldman.
T.h. Gary Oldman.

Roeg formår at samle disse ellers modstrættede spor til én film, hvor humoren ikke svækkes af alvoren, og alvoren ikke svækkes af den campede humor.

Stærkest vises den potentielle modsætningsfuldhed i scenen, hvor Linda betror sin veninde Arlanda, hvordan hun i sin tid blev voldtaget og derefter tvunget til at bortadoptere sit barn. Her lykkes det for Roeg at give et medrivende indtryk af en stærkt traumatiseret kvinde i en grænsepsykotisk verden, samtidig med at der virkelig svælges i USA-satire. Linda med sin overdrevent markerede sydstatsdialekt og med tandbøjle, Arlanda i grumt neonfarvet aerobic-træningsdragt, og begge placeret i Henry-parrets stue, indrettet med oppustelig plasticbordpynt og anden amerikansk folkløse.

Nogle vil sikkert finde, at filmen netop her flækker på grund af denne stilistiske modsætningsfuldhed. Jeg finder imidlertid, at denne scenes store spil holder som en afslutende accentuering af det filmsprog, Roeg har anvendt gennem hele filmen.

Epilog

At *Afsøret* dermed indfrier sine store ambitioner skyldes også skuespillernes nærvær på lærredet. Theresa Russell (der iøvrigt er Roegs ægtefælle og hans foretrukne kvindelige skuespiller) spiller overbevisende den velpolerede, på overfladen uerfarne husmoder, som først i filmen aner og frygter sin egen dybde og senere tvinges til en konfrontation med den. Hun sammenføjer det næsten karikerende og det stærkt følelsesladede i sit spil.

Også skuespillerne omkring hende har dygtighed nok til at skabe en konsi-

stens i filmens dimensionering af spillet og i dets stiliseringsniveau.

Alligevel skiller Gary Oldman som Martin sig ud. *Afsøret* er værd at se alene for hans skyld.

Gary Oldman, som efter sin præstation i *Sid* og *Nancy* har en meget høj stjerne i USA, er hjemme i England blevet betegnet som 'Sandsynligvis den bedste skuespiller i sin generation' af Royal Shakespeare Company-instruktøren Ron Daniels. Det er en position, som kun kan styrkes med hans optræden i *Afsøret*.

Først i filmen optræder han som nævnt som en intellektuelt sprogsma-gende halvpunk, efter mødet med moderen regrederer han derefter desperat insisterende og skræmmende i sin længe savnede 'amerikanske barndom' (hvor han bl.a. ifører en af Lindas utallige dukker et pessar som hue, hvorefter han ammer dukken med pessarcreme). Endelig i slutscenen, hvor Martin nøgen springer ud af skabet for at dræbe faderen, minder han mest om en hyperaggressiv, vanvittig bjergbavian. Igennem hele dette udviklingsforløb – denne selvorganiserede psykoterapi – beholder Gary Oldman en unikt personlig måde at udvendiggøre sine følelser på i et klart begribeligt mimisk og kropsligt sprog.

I en tragedie hører det sig til, at oprøreren mod samfundets og gudernes lov bliver straffet. I Sofokles' *Ødipus stak kong Ødipus sine egne øjne ud*, da han blev klar over, at han havde dræbt sin far og delt seng med sin mor. I Potters moderne *Ødipus* stikker Martin ikke sine øjne ud, men som 'hovedsageligt' fantasisfoster kan han også dårligt drages til ansvar for det faderdrab, der 'sandsynligvis' blev begået. Martin/Ødipus genopstår i filmens sidste billede i sit gamle jeg: som hitchhikeren, den evige følgesvend og besøgende, alene i skoven råbende på sin moar, klar til at banke på døren til nye familier.

Linda, som er den egentlige lovbrøder efter at have ladet Martin dræbe infantile Henry Henry, bryder op fra sit hjem i en rus af selvsikkerhed og livsmod. Nærmest festklædt kører hun befriet ud i verden. Om hun vil få sin straf er uforudsigeligt i dette filmunivers, hvor realverdenen allerede er opløst i parallelle fantasispor.

Afsøret

Track 29. England 1987, Instr: Nicolas Roeg, Manus: Dennis Potter, Foto: Alex Thomson, Klip: Tony Lawson, Musik: Stanley Myers, P-design: David Brockhurst, Prod: Handmade Films.

Medv: Theresa Russell (Linda Henry), Gary Oldman (Martin), Christopher Lloyd (Henry Henry), Colleen Camp (Arlanda), Sandra Bernhard (Søster Stein), Udl: Nordisk Film. 90 min.